

Teflon i trøbbel

Teflon mistenkes for å slippe ut meget skadelige stoffer - selv under vanlig oppvarming.

Produsenten DuPont er saksøkt i flere amerikanske delstater.

Teflon på glattisen

Harde miljøanklager mot "alle husmødres beste venn".
Side 4

Tema: EU, Norge og miljø, side 6 - 12

Her bestemmes Norges lover.

Side 6

Intervju med en transportlobbyist.

Side 7

Bellona trives i Brussel.

Side 8

EU forbyr ftalater i leker.

Side 10

Norge et foregangsland, mener miljøråden i Norges EU-delegasjon.

Side 11

EU vil gi rabatt på miljøvennlige biler.

Side 12

Ikke klag over korte somre

- det var verre før!

Side 13

Norsk oppdrett skaper bølger i Sør-Afrika

Har rigget seg til i en av verdens største kolonier av hvithai.

Side 14

Grønn amerikansk by

Portland er en miljøvennlig by med blomstrende økonomi.

Side 16

Spillet om Vefsna fortsetter

Statkraft lanserer utbyggingsplaner før jul.

Side 17

Språk er også natur

Mennesket er født av jorden, og pollusjon betyr ufrivillig sædavgang.

Side 19

Politisk korrekt dataspill

Ikke skal du shoppe og ikke skal du slåss.

Side 20

Øko-terrorisme

Når de gode blir onde.

Side 22

Fly på flytende hydrogen.

Løsningen på flyindustriens klimaproblem?

Siste side

Før og etter Katrina

Virkningene av orkanen Katrina har sjokkert amerikanerne og folk over hele verden. Når de mest akutte utfordringene er håndtert, gjenstår lærdommer som kan bli like skjellsettende for politikk og tenkemåter som terrorangrepet på New York 11. september.

29. august ble TV-seerne rystet over de umiddelbare ødeleggelsene i New Orleans og områdene rundt. Men det neste sjokket var større: I dagene etterpå fikk vi se at verdens eneste supermakt ikke klarte å hjelpe sine egne. Infrastrukturen var slått ut. Transportmidler sto. Butikker ble plyndret, noen av bander som benyttet anledningen, andre av desperate mennesker på jakt etter mat og drikke. Katrina hadde satt både samfunnsfunksjoner og normer ut av spill.

Mange kommentatorer, særlig her i Europa, har uttrykt at orkanen må få følger for den amerikanske klimapolitikken. Så sterke har inntrykkene vært, at dét er det grunn til både å håpe og regne med. Kanskje kan vi også vente oss noe mer.

Når amerikanerne er ferdige med de mest akutte utfordrin-

gene etter orkanen, tror vi følgende erkjennelse kommer til å feste seg: Naturen kan være farligere enn al Quaida, og det hjelper ikke å true den med våpen.

Med en slik erkjennelse som underlag kan jakten på lærdommer ta interessante retninger. Den kommer nok til å handle om å redusere utslipp av klimagasser — også. Men den må dessuten handle om hvordan man bør organisere et samfunn for at både infrastruktur, samfunnsfunksjoner og normer skal være robuste nok til å tåle uvær. Kanskje går det an å håpe på et svar som handler om noe annet enn kombinasjonen av militærvesen, høyteknologisk infrastruktur og økonomisk darwinisme.

Miljøjournalen

FUNGERENDE REDAKTØR:
Jon Bjartnes | Tlf. 23 10 96 07
jb@naturvern.no

REDAKSJON:
Pernille Berg | Tlf. 23 10 96 06
pb@naturvern.no
Kristian Skjellum Aas | Tlf. 23 10 96 08
kaa@naturvern.no

ADRESSE:
Postboks 342 Sentrum, 0101 Oslo
Telefon: 23 10 96 10
Telefaks: 23 10 96 11
E-post: redaksjonen@naturvern.no
Nett: www.miljojournalen.no

Forsidefoto: Pernille Berg

ABONNEMENT: 290 kroner per år [privat]
650 kroner per år [bedrifter]

ANNONSER: HS Media,
tlf. 62 94 10 30, faks 62 94 10 35

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
TRYKK: Gan Grafisk

Svanemerke

NESTE UTGAVE: OKTOBER 2005

Fylkesmann får kritikk for "Vestlandets Hafjell"

Fylkesmann Svein Alsaker i Hordaland får hard kritikk for sin håndtering av nye planer for utvidelse av alpinanlegget Voss Fjellandsby – omtalt som "Vestlandets Hafjell".

TEKST: JON BJARTNES
jb@naturvern.no

Hytteområdet og alpinanlegget Voss Fjellandsby i Myrkdalen markedsføres som Vestlandets nye feriested. Anlegget ligger et par timers biltur fra Bergen. Det er store utbyggingsplaner for området, inkludert nye skiheiser og nedfarter, ny varmestue, bygging av hytter og leiligheter og oppjustering av vei.

Leverte innsigelse, og trakk den

Utbyggingsplanene for området har møtt motstand fra naturvernhold, ikke minst av hensyn til villreinen i fjellområdene hvor anlegget ligger. I februar leverte Fylkesmannen i Hordaland en fyldig innsigelse til hele reguleringsplanen. Så lenge en slik innsigelse står ved lag, vil ikke planene bli godkjent. I juli kom så et nytt brev fra Fylkesmannen, hvor det heter at innsigelsen kan trekkes på visse betingelser. Daglig leder John Martin Jacobsen i Naturvernforbundet Hordaland mener disse betingelsene langt fra er gode nok.

— Vi reagerer kraftig på at fylkesmannen nå har trukket store deler av innsigelsen. Planene innebærer utbygging og aktivitet inne i Fjellheimen villreinområde, og inngrep i sårbar høyfjellsnatur, sier John Martin Jacobsen.

Truer med Bern-konvensjonen

Naturvernforbundet Hordaland

har nå sendt et brev til Fylkesmannen i Hordaland, med krav om klart svar på hvorfor innsigelsen mot utbyggingsplanene er frafalt.

— Fjellandsbyen og skiheisene vil ødelegge viktige leveområder for villreinen i Fjellheimen villreinområde. Norge har som eneste land i Europa bestand av villrein, og dermed har vi også et viktig internasjonalt ansvar for å ta vare på denne arten. Dersom utbyggingsplanene i Myrkdalen får klar signal, vil vi vurdere å klage reguleringsplanen for Voss Fjellandsby inn for Bern-konvensjonen, sier John Martin Jacobsen.

Protester fra rettighetshavere

Naturvernforbundet er ikke alene om å motsette seg utbyggingsplanene. Sju rettighetshavere i dalen — grunneiere og folk med beite- og stølsrett — har protestert overfor Voss kommune. En av underskriverne er Henrik Dugstad.

— Vi er veldig skuffet over fylkesmannens kuvending i denne saken. Naturen i dalen vil bli uopprettelig skadet hvis utbyggingsplanene blir gjennomført. Virkningene for villreinen er bare en av flere konsekvenser. Stølsområdet i Myrkdalen er et tradisjonsrikt kulturlandskap, som er benyttet av folk og dyr gjennom generasjoner. Dalen er også den viktigste inngangsporten til Stølsheimen landskapsvernområde,

Planene for utvidelse av Voss Fjellandsby vil gå ut over både villrein og tradisjonelt friluftsliv, mener kritikere. (Faksimile fra brosjyre for Voss Fjellandsby)

sier Dugstad.

Som rettighetshavere kunne han og de andre underskriverne av protestbrevet hatt økonomisk fortjeneste dersom planene ble gjennomført. I stedet skriver de til Voss kommune at de motsetter seg enhver utvidelse av den nåværende reguleringsplanen.

— Det er planlagt tre nye ski-

heiser og mange nye bygninger. Til sammen er det planer om å legge beslag på 4000 dekar. Utbyggingen vil skjemme hele dalen og hindre allmennhetens muligheter for å komme inn i fjellet. Vi ønsker å ta vare på naturen og landskapet i denne dalen for kommende generasjoner, sier Henrik Dugstad.

Dong stopper utslipp

I forrige nummer av Miljøjournalen kunne vi avsløre at mer enn 80 tonn av den antatt evigvarende miljøgiften PFOS er spylt i Nord-sjøen fra norske oljeplattformer. Naturvernforbundet varslet sine søsterorganisasjoner i andre land. Danmarks Naturfredningsforening tok umiddelbart kontakt med oljeselskaper som driver utvinning på dansk sokkel. Etter kort tid bestemte en av de danske oljeoperatørene, Dong E&P, at selskapet skal stoppe utslipp av brannskum med PFOS med øyeblikkelig virkning.

— En seier! Nå venter vi bare på at selskapene på norsk sokkel følger etter, sier marinbiolog Per-Erik Schulze i Norges Naturvernforbund.

Verner ikke Holmvassdalen

Regjeringen har vedtatt å verne 30 skogsområder på statsgrunn. Naturvernforbundet savner Holmvassdalen i Nordland på lista.

— Vi er svært skuffet, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Holmvassdalen ble foreslått vernet av Direktoratet for Naturforvaltning tidligere i år på grunn av områdets nasjonale verneverdi. Området inneholder flere arter som er truet, blant annet lavartene granfiltlav og trådrag.

Nesten halvparten av Norges truede arter lever i skogen. Etter vernevedtaket har Norge vernet 1,4 prosent av skogen. Sverige har til sammenligning vernet fire prosent av sine skogsområder, og Finland har vernet 4,1 prosent.

— Vi er selvsagt glade for at skogvernet utvides. Men vedtaket fra regjeringen i dag er langt fra nok til å stanse tapet av det biologiske mangfoldet innen 2010 slik Hareide har lovet. Forskerne anbefaler at minst 5 % av den produktive skog vernes for å stanse tapet av truede arter, sier Lars Haltbrekken.

Teflon på glatt

Harde miljøanklager mot "alle husmødres beste venn"

Det kjemiske stoffet polytetrafluoretylen (PTFE), bedre kjent som teflon, er kåret til det ikke blir lett å gli unna.

TEKST: PERNILLE BERG
pb@naturvern.no

I juli i år ble produsenten av teflon, DuPont, saksøkt i flere amerikanske stater. Anklagen er at teflon slipper ut meget skadelige stoffer under vanlig oppvarming ved bruk av kjøkkenpanner. Et av stoffene som nevnes i søksmålet er PFOA, et meget helse- og miljøskadelig stoff som hopper seg opp i næringskjeden og blant annet kan gi fosterskader.

Et annet punkt i søksmålet er at produsentene ikke opplyser på pakningen at stoffet er helsefarlig.

DuPont innrømmer at PFOA blir brukt i produksjonen av teflon, men de garanterer for at stoffet ikke finnes i det ferdige produktet. Selskapet hevder også at teflon må varmes opp til svært høy temperatur for at giftige gasser skal kunne sige ut.

— Konspirasjon

Det engelske miljøbladet The Ecologist skrev i sommer at teflon har vært et så nyttig stoff at forskere og forbrukere har glemt å spørre om det kunstig fremstilte, plastlignende stoffet kan være farlig. Teflon finnes i nesten alle slags produkter, fra klær og kosmetikk til romskipsdeler og husmaling, men stoffet er vel best kjent for å gjøre livet på kjøkkenet langt lettere.

The Ecologist skriver også at amerikanske myndigheter og mektige bedrifter gjør alt de kan for å skjule sannheten om hvor farlig stoffet virkelig er.

Et eksempel er det amerikanske miljøverndepartementet U.S Environmental Protection Agency (EPA). EPA har forsket på bruk av teflon i hverdagen i mer enn to år — uten å komme frem

En teflonpanne kan avgis farlige avgasser allerede ved vanlige steketemperaturer, i følge kritikere. Nå må teflonprodusenten DuPont svare for seg i retten. Foto: photos.com

til ett eneste klart svar på spørsmålet om teflon er skadelig eller ikke.

Den uavhengige organisasjonen Environmental Working Group (EWG) mener de kan gi EPA mye interessant lesestoff. EWG hevder å ha bevis for at DuPont har sittet på informasjon om at teflon er meget skadelig, både for natur og mennesker, i over 50 år. Organisasjonen mener at både produksjonen av teflon og bruk av stoffet i hverdagen kan føre til fatale skader, og har i lang tid advart amerikanerne mot å bruke teflonpanner når de lager mat.

Stekepannen

Et av de heteste temaene i diskusjonen er spørsmålet om hvilken temperatur som må til for at teflon skal utløse skadelige gasser.

DuPont nekter ikke for at teflon kan friggi farlige gasser, men de hevder at det kun vil skje ved oppvarming til over 340 grader celsius, en temperatur de mener er mye høyere enn ved vanlig hjemmebruk.

Et studium gjort ved Universitetet i Toronto konkluderte derimot med at teflonpanner slapp ut minst seks giftige gasser, hvoriblant nervegasser og drivhusgasser, ved 166 grader.

Opplysningskontoret for kjøtt

Teflon

Det plastlignende stoffet teflon er en kompleks, organisk fluorforbindelse. Teflon tilhører en gruppe av kjemiske stoffer som blir kalt perfluoralkylstoffer (PFAS). PFAS-familien består av flere hundre stoffer, blant annet de beryktede stoffene PFOS, PFOA og PFAS. Flere av stoffene er påvist å være kreftfremkallende, gi reproduksjonsskader, fødselsdefekter eller andre alvorlige skader. Generelt sett finnes det lite informasjon og forskning om stoffene.

tisen

et av Guinness rekordbok til å være "verdens glatteste stoff". Men nå har teflon havnet i problemer som

anbefaler å steke en god norsk biff på 260-280 grader.

— **Mulig — men lite sannsynlig**
DuPont erkjenner at det er mulig å få teflonfeber for dem som arbeider med teflon. De fraråder også å ha fugler på kjøkkenet, da det er rapportert at de har dødd, men selskapet har til dags dato ikke lagt fram undersøkelser av hvilke langtidsvirkninger som kan oppstå hos mennesker ved vanlig bruk av teflonholdige produkter.

Dette vil selskapet snart bli tvunget til. I en annen retts sak tidligere i år kom DuPont til enighet om å bruke minst 7,5 milliarder norske kroner for å redusere utslipp av PFOA fra fabrikkene, og for å forske på skadevirkningene av produksjon og bruk av teflon.

Mye kliss

DuPont har fått mye uønsket oppmerksomhet de siste årene. I 2001 ble de saksøkt av folk som bodde i nabolaget til selskapets fabrikk i Washington. Som bevis la saksøkerne fram sine egne helsedokumenter samt helsedokumenter til over 5000 mennesker som hadde jobbet og jobber for DuPont. Papirene viste at prosentene som hadde kreft blant dem som var eksponert for stoffet daglig var signifikant høyere, sammenlignet med landsgjennomsnittet.

DuPont vant heller ingen popularitetspris i Ohio, etter at det ble kjent at selskapet hadde dumpet gift i en elv som ble brukt som drikkevann.

Hva skjer?

I Europa er det fem store produsenter av teflon til kasseroller og stekepanner. Det meste av teflonen som brukes i Norge er produsert

i Tyskland.

Dermed trenger ikke nordmenn umiddelbart bekymre seg for avfallsstoffene som kan slippe ut i forbindelse med produksjonen. Men hva med giftene som lekker fra produktene? Hva med alle produkter som inneholder stoffet og som er rundt oss hele tiden, hvor farlige er de? Hva skjer hvis vi skraper opp stekepannen under matlaging og spiser teflon med maten vår? Og hva skjer når vi hiver pannerne våre og de havner på dynga eller i et forbrenningsanlegg?

Norske myndigheter glir unna

Statens forurensningstilsyn (SFT) kjenner ikke til noen norske eller utenlandske undersøkelser av skader ved bruk av teflonpanner eller teflon som avfall. SFT anbefalte Miljøjournalen å kontakte Mattilsynet for mer informasjon.

Mattilsynet har heller ikke gjort noen undersøkelser på området, fordi forskningen på teflon først og fremst tar for seg utlekking av stoffer som går opp i luften. Siden ingen undersøkelser er blitt gjort for å finne ut om stoffene trekker inn i maten, regner ikke Mattilsynet dette som sitt bord. Mattilsynet anbefalte derimot å kontakte Arbeidstilsynet, fordi de mente dette måtte være et problem for kokker og folk som henger over stekepanner hele dagen.

Arbeidstilsynet hadde heller ikke hørt om eller gjort noen undersøkelser på bruk av teflonpanner på storkjøkkenet. De anbefalte å kontakte SFT for mer informasjon...

Les mer på www.ewg.org og www.fluoridalert.org

Opplysningskontoret for kjøtt anbefaler å steke biff ved 260-280 varmegrader. Ifølge forskere ved Universitetet i Toronto avgir en teflonpanne minst seks ulike giftige gasser allerede ved 166 grader. (Foto: Photos.com)

Skremmende forskning

I Norge viste en undersøkelse at sju av ti gravide kvinner i Bodø hadde PFOS i blodet.

En amerikansk undersøkelse gjort av selskapet 3M fant PFOA i blodet til over 90 prosent av de tilfeldig utvalgte testpersonene. Av de 600 barna som ble testet hadde 96 prosent PFOA i blodet.

I en annen studie utført av EWG og Commonweal fant man i gjennomsnitt 200 industrikjemikalier og miljøgifter i navlestrengblod hos nyfødte. Totalt ble 287 kjemikalier funnet — deriblant flere av de organiske fluorforbindelsene omtalt i denne artikkelen. 180 av stoffene er kreftfremkallende, 217 er skadelig for hjerne og nervesystem og 208 kan skape fødselsdefekter og feil på foster.

Her bestemmes Norges lover

Berlaymont-bygningen.

I mer enn ti år har EU vært direkteleverandør av norsk lovverk. EØS-avtalen gjør at store deler av nytt, norsk lovverk bestemmes i EU, selv om vi ikke er medlemmer. Her er institusjonene som bestemmer over deg.

■ TEKST OG FOTO: KRISTIAN S. AAS
kaa@naturvern.no

Kommisjonen

EUs regjering kalles kommisjonen. Den består av en kommisjonær fra hvert av EUs 25 medlemsland. Hver kommisjonær har ansvar for et fagfelt (akkurat som en norsk statsråd), med et generaldirektorat under seg (som et norsk departement). Kommisjonen er det eneste organet som har forslagsrett overfor Parlamentet og Ministerrådet. Det vil si: Har du en sak du vil EU skal ta opp, må den gjennom Kommisjonen først.

Norge har ingen kommisjonær,

siden vi ikke er medlem. Men vi har rundt 40 nasjonale eksperter som er ansatt i de forskjellige generaldirektoratene. I tillegg har Norges faste representasjon i Brussel gode kontakter i Kommisjonen.

Kommisjonens hovedkvarter er Berlaymont-bygningen, en gigantisk kontorblokk like ved Place Schuman i Brussel. Generaldirektoratene har egne lokaler.

Kommisjonens president er José Manuel Barroso.

Ministerrådet

Dette er EUs organ for avgjørelser. Rådet, eller ministerrådet, fatter beslutningene i EU-systemet, og står for vedtak når det gjelder ny lovgiving. Hvert land representeres av en minister innen fagområdet som sakene faller under. Det finnes ni forskjellige konfigu-

rasjoner av rådet, alt etter fagområde. I de fleste sakene vektles landenes stemmetall etter antall innbyggere. I enkelte saker kreves enstemmighet.

Alle beslutninger, uansett hvilke fagministre som har tatt dem, oppfattes som rådets beslutninger, og blir gjort gjeldende for EU. Under selve rådet sitter rundt 250 komiteer som forbereder saker og sørger for at alt er forberedt.

Deres hovedkvarter er Justus Lipsius-bygningen i Brussel, rett over veien for Kommisjonen. Den tette plasseringen av EUs organer gjør at T-banestoppet Schuman i Brussel nok er verdens dress-tetteste T-banestasjon. I tillegg har Rådet enkelte av sine møter i

Parlamentet

Dette er EUs eneste direkte folkevalgte organ. EU-parlamentet har 732 representanter fra de 25 medlemslandene, og ligger litt lengre ned i bakken for Place Schuman, nærmere bestemt ved Place de Luxembourg i Brussel. En gang i måneden reiser alle til Parlamentets plenumsal, som ligger i Strasbourg i Frankrike, for fellesmøter. Sekretariatet til Parlamentet ligger i Luxembourg.

Parlamentet har noe makt når det kommer til lovgiving. De kan bremse, og i enkelte tilfeller stoppe, lovgiving bestemt av Ministerrådet. I tillegg er det de som avgjør EUs budsjetter. De har også en viktig kontrollfunksjon, og skal passe på at Kommisjonen gjør jobben sin.

Luxembourg.

Hvert medlemsland har presidentskapet i Rådet for et halvt år av gangen. Dette går på rundgang. I tillegg har rådet en generalsekretær, som nå er Javier Solana.

EUs ministerråd må ikke

EU-parlamentet bygges nå ut for å få plass til alle representantene og delegasjonene fra de nye medlemslandene.

Bare 45 prosent av velgermassen stemte ved sist EU-parlamentsvalg. Deltakelsen var lavest i Slovakia, med 16 prosent valgdeltakelse. Valgperioden er fem år.

forveksles med Europarådet (som er en separat organisasjon, som Norge er medlem av) eller det Europeiske rådet (som er en EU-institusjon som gir råd til Rådet, og består av stats- og regjeringssjefene i alle EU-land samt EU).

Og hvis noe fremdeles er uklart, anbefaler vi EUs hjemmesider: www.eu.int.

— Må være til å stole på

— Det er en lobbyist for hver ansatte i EU-systemet. De ansatte får en informasjonsoverdose. Derfor er det de som er til å stole på som når gjennom, sier transportlobbyist Aat Peterse.

■ TEKST: KRISTIAN S. AAS
kaa@naturvern.no

Han arbeider for European Federation for Transport and Environment (T&E), en av de mange organisasjonene som forsøker å påvirke EU-systemet i den ene eller andre retningen. Brussel har ofte blitt beskrevet som Europas lobbyisme-hovedstad, og Peterses erfaringer tyder på at dette stemmer.

Teknokratisk kultur

— Det er langt flere som driver lobbyvirksomhet for bilbransjen og flybransjen, enn det er miljølobbyister. I tillegg er kulturen i EU veldig teknokratisk. Noe av det kan forklares med EUs struktur, der det er ministerrådet som tar beslutningene og kommisjonen som skal utføre disse. Parlamentet, som er direkte folkevalgt, har fått mer makt de siste årene, men i all hovedsak skal de bare overvåke kommisjonen. Dermed er det ministrene som sitter med mest makt. Da blir tall og fasitsvar viktig, forteller Peterse.

Derfor har hans organisasjon også satset mest på teknologiske løsninger, for å tvinge frem mer energieffektive biler. Peterse er ansvarlig for et prosjekt med lavkarbon-biler, der målet er å få EU til å stille krav til bilenes CO₂-utslipp.

Aat Peterse.

— Vegbygging, tilpassing til bilbruk, arealplanlegging og slikt er medlemsstatenes ansvar. Vi må fokusere på det EU kan gjøre. Og å stille krav til nye biler er en av tingene de kan gjøre, forteller Peterse.

Lover, merking, skatt

Han forklarer at det er tre måter man kan forbedre nye biler på gjennom EU-systemet: Med lovgiving, merking og skattlegging.

— Enda er det bare merkingen som er på plass. Alle bilannonser blir nå merket med hvor mye CO₂ bilen slipper ut per kilometer kjøring. Industrien klarer ikke de målene som EU-kommisjonen har satt om at utslippene skal ned i 120 gram CO₂ per kilometer på nye biler, og har nå satt sitt eget mål på 140. Derfor har vi argumentert sterkt for å lovfeste det gamle kravet, noe EU-kommisjonens visepresident Günter Verheugen mente var "teknisk umulig". Det betyr at kommisjonen trekker seg på sine gamle mål, sier Peterse oppgitt.

— I tillegg er det slik at selv om bilene som kommer i dag er mer energieffektive, tas dette ikke ut i lavere forurensning, men i større og raskere biler med mer teknologi, aircondition og ekstrautstyr, slik at energiforbruket holder seg høyt. EU må sette krav for å snu denne utviklingen, mener Peterse.

Kan ha direkte innflytelse

Arbeidsmetodene til T&E er mange, og de åtte ansatte driver alle med prosjekter som skal få EU-systemet til å høre mer på dem enn på de sterke finansinteressene i bil- og flybransjen.

— Det er hardt, men vi føler at vi blir tatt seriøst. Gjennom å tilby parlamentarikere og kommisjonærer god, solid informasjon til

Bilbruken i EU, særlig i de større byene, øker stadig. European Federation for Transport and Environment arbeider for å redusere denne, og gjøre trafikken mer miljøvennlig. Men de har mektige opponenter. (Illustrasjonsfoto: T&E)

riktig tidspunkt kan vi påvirke mye. En dag jeg kom på kontoret, satt en av våre medarbeidere og skrev direkte på et utkast til nytt EU-direktiv. Han blir hele tiden spurt av parlamentarikere som lurer på ting innen hans fagfelt. Så lenge du klarer å bygge troverdighet, kan du nå og da ha direkte innflytelse på EU, sier Peterse.

Teknologisk paraply

T&E er en paraplyorganisasjon for rundt 40 miljøorganisasjoner i 20 land, hvorav Norges Naturvern-

forbund er Norges medlem. Organisasjonen har vært kritisert for å fokusere for mye på teknologi-biten, og for lite på alternative transportformer og reduksjon av transportbehovet.

— Jeg mener ikke det er noen motsetning. Vi har valgt å fokusere på det EU-systemet kan lage felles regler på. Samtidig er det viktig at vi får andre løsninger for bytransport enn bilen. Men uansett hvor effektiv kollektivtrafikken blir, vil bilen være der. Da er det viktig at den er best mulig, sier Peterse.

Bellona trives i Brüssel

— Vi blir sett på som nasjonalistiske hottentotter, som nekter å være med på et samarbeid til det beste for folket holdes unna de viktigste diskusjonene om vår felles framtid. De foregår i EU, mener Bellonas Paal

TEKST: KRISTIAN S. AAS
kaa@naturvern.no

Frisvold har arbeidet i Brüssel i åtte år, først som sekretær for EF-TA-landenes faste komité, deretter for Bellona og Brusselkontoret, som driver med rådgiving for myndigheter og bedrifter. Han mener Norge må komme seg inn

i EU så raskt som mulig. Av miljøhensyn.

— EU har to store fordeler i forhold til å få gjennom miljø-saker. For det første er de raske til å omarbeide ideer og initiativer til action. Og for det andre har EU tenner. De har makt til å få gjennomført det de bestemmer seg for,

sier Frisvold.

Mer effektivt

At EU-systemet er raskt, er mange uenige i.

— Det tar noen år å få gjennom nye lover i EU. Det gjør det i Norge også. Men får du dem gjennom i EU, får de betydning

for hele Europa. Derfor er det mye mer effektivt å gå gjennom EU-systemet. I tillegg er det en forhandlingskultur i EU, der landene samarbeider om å finne de beste løsningene for EU som helhet. Her har EU forandret seg sterkt på årene siden den forrige avstemningen i Norge, i 1994. Da sto

— Vanskelig for folk å påvirke

Håvard Vaggen Malvik er en av rundt 40 norske, nasjonale eksperter som arbeider for EU-kommisjonen. Han mener mulighetene for vanlige folk til å påvirke EU-systemet er få.

TEKST: KRISTIAN S. AAS
kaa@naturvern.no

— Jeg har arbeidet i generaldirektoratet for transport og energi, som er en av faggruppene underlagt EU-kommisjonen, i tre år. Av lobbyister og pressgrupper hører jeg klart mest fra oljeselskaper og energiselskaper, og deres interesseorganisasjoner. Miljøvernere hører til sjeldenhetene, forteller Malvik.

Må påvirke tidlig

Han har selv bakgrunn fra miljøbevegelsen, og var aktiv i Framtiden i våre hender i flere år. Malvik deler ikke Paal Frisvolds klare oppfatning om at EU-systemet uansett vil presse Norge til å bli mer miljøvennlig, men ser heller på EU som et samarbeidsprosjekt der nye ideer og tanker på miljøområdet faktisk kan bli realisert. Men det tar tid.

— Det beste med å arbeide her er at vi sitter på relevant, spennende og ny informasjon, som vi kan diskutere internasjonalt og kanskje til og med bruke i gjennomføringen av EU-direktiver. Men skal vi kunne bruke informasjonen i utformingen av lovverket, må vi ha den tidlig. Det er liten vits i å komme inn under EØS-behand-

lingen av direktiver, når de har vært diskutert i EU-systemet i tre, fire år allerede. Da har toget gått for å påvirke den beslutningen, sier Malvik.

Lukket system

Han mener klart at systemet er mindre åpent for innspill fra "gata" i EU enn i Norge.

— Her er det vanskelig for menigmann å finne frem, og å finne ut hvem og når man skal påvirke. Det er ingen åpne høringer. Her må man kjenne sin besøkelsestid, og være riktig person på riktig sted til riktig tid for å bli hørt i prosessene. Det sier seg selv at det er en jobb for de profesjonelle. Jeg hører klart mest fra de med store ressurser og masse penger. Etter tre års jobb her har jeg ennå ikke sett snurten av Friends of the Earth. Greenpeace og WWF har holdt noen seminarer nå og da, men det er ikke ofte, forteller Malvik.

Han ønsker seg flere nordmenn i EU-systemene i Brüssel.

— Nye, norske lover starter her, før de blir implementert i Norge. Her tas det viktige beslutninger for Norge hver dag. Derfor må vi sørge for at flere norske

Håvard Vaggen Malvik arbeider for generaldirektoratet for transport og energi, underlagt EU-kommisjonen. (Foto: Kristian S. Aas)

byråkrater kommer seg til Brüssel og begynner å arbeide i byråkratiet her, for å bli kjent med systemet og holde seg orientert. Det er Norges beste sjansje til å påvirke EU, mener Malvik.

Avskriver lett EU

Flere ambisiøse EU-direktiver innen energi er på trappene. Malvik tror norske myndigheter er dårlig forberedt på flere av påleggene som kommer.

— Når man ikke er medlem, mister man den daglige kontakten

med EU-systemet. Men EØS-avtalen gir muligheter for kontakt og påvirkning, bare vi benytter oss av mulighetene som ligger der. I Norge virker det som om miljøbevegelse og myndigheter har lett for å avskrive EU som arena, på grunn av manglende innsats på miljøområdet på 90-tallet. Men det skjer interessante ting for tiden, og da er det viktig å følge med på hva som skjer. Da har man iallfall et par fingre med i spillet. Det er mye bedre enn ingenting, sier Malvik.

sel

for hele Europa. Det norske Frisvold.

store land mot små land. Nå har EU befestet seg, og kampen står mellom de forskjellige europeiske institusjonene, sier Frisvold.

Norge sakker akterut

Frisvold mener EU leder toget for bedre miljøstandarder i Europa, mens Norge på mange måter sakker akterut.

— Et eksempel er Gøteborg-protokollen, og utslipp av nitrogenoksider (NOx). I 1994 ratifiserte Norge protokollen. EU, derimot, omformet protokollen til EU-lov, og har dermed myndighet til å slå ned på land som ikke gjennomfører den. FN har ingen slik makt, og derfor behøver ikke Norge å redusere sine utslipp. Selv om vi har sagt ja til å gjøre det, er det ingen straff som venter hvis vi ikke gjør det. Nå har Norge havnet i bakleksa når det gjelder NOx-utslipp, mener Frisvold.

EUs vanddirektiv ble derimot gjort gjeldende for Norge gjennom EØS-avtalen.

— På to år fikk 80 000 nordmenn bedre drikkevann. Lokale

myndigheter i Norge kunne ikke lenger trenere forbedringer av drikkevannssituasjonen. EU tvingte oss til å bli bedre, sier Frisvold.

— Før var det kamp mellom nasjonene i EU. Nå arbeider alle sammen for et bedre Europa, mener Paal Frisvold. (Foto: Kristian S. Aas)

— Her bør det norske flagget snart henge, mener Bellonas mann i Brussel, Paal Frisvold. (Foto: Kristian S. Aas)

Blir hørt

Selv om lobbyistene som arbeider mot strenge miljøkrav er sterke, mener Frisvold at miljøargumentene får mer og mer kraft. Bellona føler at de blir hørt.

— Men det krever en del å få gjennomslag i Europa. Man må ha allianser, et klart budskap, god kunnskap om prosessene og det riktige nettverket. I tillegg må man ha tro på det man holder på med, og på organisasjonene man gjør det gjennom. Det er vanskelig å påvirke en organisasjon du er motstander av i utgangspunktet. Ingen tar deg seriøst, sier Frisvold.

Han mener norske politikere fraskriver seg ansvar, ved å ikke involvere seg mer i EUs prosesser.

— Det som skjer her i Brussel, angår hele Europas befolkning i alt vi gjør: Vann, matsikkerhet, bilsikkerhet, luft, skipsfart, miljø, oversettelser av bøker... Alt vi

gjør, er bestemt av EU!, sier Frisvold ivrig.

Ikke total enighet

Frisvold erkjenner at miljøspørsmålet ikke alltid vinner frem i EU.

— Men det gjør det ikke i Norge heller. Det kommer mye dritt fra EU, men det gjør det også fra Norge. Også i forhandlingene i EU blir det innimellom drittslenging mellom forskjellige land, med forskjellige kulturer. Men det finner du også i Norge. Det er drittslenging også mellom romsdalinger og sunnmøring. Problemet er at vi blir et søkkrikt land i utakt med resten av Europa. Vi er i EØS-tilværelsens mørke dal, og kommer ikke med i de viktige debattene. Bellona bruker EU som en politisk arena for å sette søkelyset på viktige ting. Mulighetene for å gjøre dette blir større når Norge blir medlem, sier Frisvold.

EU forbyr ftalater i leketøy

I hele Europa blir det nå forbudt å lage og selge barneleker som inneholder bestemte typer ftalater. Grunnen er at de mykgjørende kjemikalierne, utbredt i plastleker, kan være kreftfremkallende og gi reproduksjonsskader. Ftalatene kommer inn i barn som tygger på lekene sine.

Ftalater, som brukes som mykgjøringsstoff i plast, blir nå forbudt i alle barneleker i EU. Til nå har forbudet bare omfattet leker til barn under tre år. (Foto: Photos.com)

TEKST: ELISABETH K. ANDERSEN
redaksjonen@naturvern.no

EU-parlamentet har vedtatt å forby bruken av seks typer ftalater i leketøy og helseprodukter til barn. Ftalater er en gruppe kjemikalier som brukes til å mykgjøre plast, og som derfor har vært et populært tilsetningsstoff i myke plastleker til barn. I tillegg brukes ftalater i medisinsk utstyr som væskeposer og blodposer, samt i parfyme.

Bakgrunnen for å forby de aktuelle ftalatene, skyldes at de er

vist å være kreftfremkallende, de kan ødelegge menneskers arvestoff, samtidig som de kan påvirke menneskers reproduksjonsevne ved å være hormonforstyrende. Miljøjournalen har tidligere skrevet om en amerikansk studie der det ble påvist at én type ftalat, dietylftalat (DEP), fører til misdannelser på gutters kjønnsorganer.

Tre helt forbudt

Siden 1999 har bruken av ftalater vært midlertidig forbudt i leker til barn under tre år i EU og Norge.

Den nye loven slår fast at det ikke er lov å bruke tre typer ftalater i noen leker til barn. Ftalatene det er snakk om er dietylheksylftalat (DEHP), dibutylftalat (DBP),

butylbenzylftalat (BBP). I Norge har miljøvernmyndighetene klassifisert disse tre ftalatene som reproduksjonsskadelige, siden de kan skade forplantningsevnen og gi fosterskader. De er med andre ord giftige, og skal merkes med det i produkter. I tillegg er DBP og BBP klassifisert som miljøskadelige siden de er meget giftig for vannlevende organismer, og kan føre til uheldige langtidsvirkninger i vannmiljøet.

Ikke i leker som puttes i munn

Tre andre ftalater blir i tillegg forbudt i leker samt helseprodukter som barn potensielt kan putte i munnen, uansett alder. Hvordan denne regelen skal håndheves er ikke klart, men EU-kommisjonen skal komme med utfyllende retningslinjer.

Parlamentet ber dessuten kommisjonen se på andre typer materialer som inneholder disse seks ftalatene. De tenker særlig da på bruken av ftalater i blodposer og annet medisinsk utstyr som blir brukt på sykehus. I forbindelse med dette skal kommisjonen også se på bruken av luktstoffer i leker, som ofte blir tilsatt for å skjule ftalatenes naturlige ekle dunst. Noen medlemmer av EU-parlamentet har uttalt bekymring over at disse tilsetningsduftene får barn til å bli mer fristet til å putte lekene i munnen for å sjekke om de smaker godt også.

Les mer om ftalater på Miljøstatus:

http://www.miljostatus.no/templates/PageWithRightListing___2839.aspx

Les forbudet selv:

<http://www2.europarl.eu.int/omk/sipade2?PUBREF=//EP//TEXT+PRESS+TW-20050704-S+0+DOC+XML+V0//EN&LEVEL=2&NAV=S#SECTION15>

— Miljøpolitikken er i samsvar

Miljøråden ved Norges EU-delegasjon i Brussel, Trygve Hallingstad, mener EU har kommet opp på Norges miljøstandarder. — Norges posisjon som foregangsland har vært viktig, sier Hallingstad.

■ TEKST: KRISTIAN S. AAS
kaa@naturvern.no

— EU har i løpet av de siste ti årene laget en ganske offensiv miljøpolitikk. Den er godt i samsvar med norsk miljøpolitikk, både fordi EU har kommet opp på norske standarder på felter der vi valgte å være et foregangsland, og fordi 80 til 90 prosent av ny, norsk miljølovgiving kommer fra EU, forklarer Hallingstad.

Blir tatt seriøst

Norge har en fast representasjon i Brussel som skal ivareta våre interesser i forhold til EU. 44 mennesker arbeider ved denne representasjonen, som ligger rett ved EU-kvartalets hjerte, Place Schuman. Det er kort vei til alle EUs organer. Hallingstad mener Norge har gode muligheter til å

påvirke EUs beslutninger.

— Norske eksperter deltar i 30-40 ekspertgrupper i Kommisjonen, noe som gir gode muligheter til å komme med

tidlige innspill. Vi merker at det er litt verre å bli hørt nå enn før, i og med at antallet medlemsland har gått opp, og EU har fått flere nye, store naboland. Men jeg føler at vi har et godt renommé, og blir hørt på og tatt seriøst, sier Hallingstad.

Inspirert av Norge

Han har flere eksempler på at EUs miljøpolitikk har blitt påvirket av Norge.

— Både innenfor kjemikalieområdet, klimapolitikken og behandling av elektrisk og elek-

tronisk avfall har EU brukt Norge som inspirasjon og eksempel. Å bruke muligheten vi har til å gå foran på viktige miljøområder er noe som blir lagt merke til. Innsamlingsordningen av elektrisk og elektronisk avfall er kanskje det beste eksemplet. Her var Norge tidlig ute med å etablere et retur-system, som senere nærmest har blitt kopiert av EU, forteller Hallingstad.

Men slik påvirkning forutsetter at Norge er tidlig ute, og presenterer sine løsninger under utarbeidelse av direktivene i Kommisjonen.

— Det er vanskeligere å komme inn i råds- og parlamentsfasen. Der må vi satse på å bruke vårt gode, nordiske samarbeid. Parlamentet og rådet er jo åpne for gode forslag, uansett hvor de kommer fra, og medlemmene fra Sverige, Danmark og Finland er ofte åpne for norske forslag, sier Hallingstad.

Ikke miljøprosjekt

Han innrømmer at EU ikke ble startet som noe miljøprosjekt.

— EU ble startet for å fremme økonomisk utvikling og fri flyt, noe som jo fører til økte miljøulempen. Lenge var ikke EU flink nok til å se dette, men de siste ti årene har miljøhensyn kommet inn i samarbeidet på en helt ny måte. EU har nå blant annet ambisjoner om å inkludere flytrafikk i kvotesystemet for CO₂. Innlemmelsen av de ti nye medlemslandene førte også til en drastisk heving i miljøstandarder for disse. Det blir en utfordring å hindre at disse landene går i den samme fella som de vestlige landene har gjort, når det gjelder den stadig økende transporten og energibruken. Det kan spise opp hele miljøgevinsten, sier Hallingstad.

Han innrømmer at det kan

Det "norske EU-kontoret" ligger like ved de største EU-institusjonene. (Foto: Kristian S. Aas)

være vanskelig for lokale miljøgrupper å påvirke systemene i Brussel, hvis det skulle være ønskelig.

Åpenheten øker, også i EU

— Men åpenheten øker, også i EU-systemene. Det blir flere høringer på internett, for eksempel ligger EUs bymiljøstrategi nå ute til høring. Hvem som helst kan komme med innspill til denne. Men som oftest arbeider nok lokale miljøgrupper med saker som avgjøres på nasjonalt eller lokalt plan. Subsidiaritetsprinsippet i EU sier jo at avgjørelser

skal tas på lavest mulig nivå, så som oftest vil det være det overordnede rammeverket som bestemmes på EU-nivå.

Hallingstad ser fortsatt mange utfordringer for både Norge og EU når det gjelder miljø.

— Klimaproblemet er det viktigste, men det finnes også store utfordringer knyttet til bærekraftig forbruk og produksjon. Det er alltid vanskeligere å regulere adferd på produkt- og individnivå, men det må nok til hvis vi skal redusere mengden søppel og utslipp hver av oss genererer, sier Hallingstad.

EU vil ha grønnere bilavgifter

Et nytt EU-direktiv kan føre til mer miljøtilpassede bilavgifter også i Norge. Naturvernforbundet er positive til forslaget, men ønsker ikke at biler skal bli billigere.

Grønne biler skal bli billigere, ifølge et nytt direktiv fra EU-kommisjonen. Naturvernforbundet foreslår lignende endringer her i landet. (Foto: Photos.com)

TEKST: **PERNILLE BERG**
pb@naturvern.no

Det nye forslaget til direktiv om bilavgifter skal gjøre store, gamle og bensinlukende biler dyrere, mens de lettere og mer miljøvennlige versjonene skal bli billigere. Gradvis skal stadig mer av avgiftene beregnes ut fra bilenes CO₂-utslipp. Samtidig skal avgiftene harmoniseres landene imellom. Både engangsavgiften og årsavgiften omfattes av forslaget, som også kan få konsekvenser for avgiftene i Norge.

I fjor håvet den norske stat inn over 16 milliarder kroner i engangsavgift som pålegges alle biler ved førstegangsregistrering. I dag utgjør engangsavgiften fra 30 til 50 prosent av kjøpesummen, avhengig av bilens størrelse.

Dyre miljøsyndere

Med utgangspunkt i EUs forslag til direktiv har Naturvernforbundet foreslått endring av engangsavgiften også her i landet. I dag beregnes denne avgiften ut fra en formel der bilens egenvekt, moto-

rens slagvolum og motoreffekten inngår. Naturvernforbundets forslag går ut på å beholde egenvekten som en del av avgiftsgrunnlaget, men erstatte de to andre faktorene med et tall for bilenes CO₂-utslipp.

Utslagene av en slik reform vil være påtagelig: De største bensinlukerne, som Ferrari 575 M Maranello, vil bli over 300.000 kroner dyrere. I den andre enden vil gjerrige biler som Audi A2 TDI få avgiftskutt på 61 prosent eller 29.221 kroner.

Grønne biler

Stadig flere biler blir mer miljøvennlige, konstaterer den svenske organisasjonen Gröna Bilister. Takket være ny teknologi kan flere biler kjøres med svært lave CO₂-utslipp, - men det gjelder for det meste i Sverige.

I 11 år har Gröna Bilister testet og rangert 50 av årets bilmodeller etter hvor miljøvennlige de er. Fiat Punto BioPower ble 2005s klare vinner. De ti øverste plassene, med soleklar ledelse, ble okkupert av biogassbiler, og biler som gikk på

en blanding av etanol og bensin. Ingen av disse kjøretøyene er på det norske markedet. Ford Fokus og Smart kom best ut blant bensinbilene, på henholdsvis 11. og 12 plass, begge er å få kjøpt her til lands.

Norge et u-land for miljøbiler

Are Wormnes er leder for Norsk motorjournalist-forening og har spesialisert seg på bil og motor i 34 år. Her er hans forklaring på den store forskjellen mellom Norge og Sverige:

— Norske politikere har en manglende vilje til å gi miljøbiler praktiske og økonomiske fordeler, mens forbrukerne mangler vilje til å ta ansvarfulle valg. Det er dyrt å kjøre miljøvennlig, derfor kjøper folk det de alltid har kjøpt, forklarer Wormnes. Han mener at det er et stort steg i riktig retning hvis EU tvinger Norge til å gi biler miljørabatter.

— Hvis det blir avgifter på CO₂ utslipp ville folk automatisk søke lettere biler med mindre utslipp, argumenterer han.

Ti år etter svenskene

Wormnes får støtte av markeds-

sjefen i Saab, Magnus Ramstedt. Han har tidligere uttalt at Norge ligger minst ti år etter svenskene når det gjelder å legge forholdene til rette for miljøbiler. Det var ikke aktuelt for Saab å selge sin miljøvennlige Saab Bio-Power i Norge (nykommeren ble nummer sju i Gröna Bilisters kåring). Bilen er utstyrt for å gå på en blanding av etanol og vanlig 95 oktan blyfri bensin. Siden det ikke finnes en eneste bensinstasjon som selger etanol her i landet, blir bilen solgt i de fleste land i Europa, unntatt i Norge.

Informasjonsrådgiver Holger Schlaupitz i Naturvernforbundet er i hovedsak fornøyd med at bilene på markedet blir mer miljøvennlige.

— Desverre kjører vi mer enn før, så vinningen går opp i spiningen. Det er bra at bilene til folk er mer miljøvennlige. Men det er misforstått at fordi bilene er mer miljøvennlige kan man kjøre så mye man vil. Jo mindre man kjører, jo bedre er det, sier han.

— Det er likevel positivt at EU tar hensyn til bilenes CO₂-utslipp. Norske politikere kan trenge et puff i riktig retning, sier han.

Vinnere og tapere

Her er noen eksempler på vinnere og tapere dersom Naturvernforbundet skulle få gjennomslag for sitt forslag til nytt avgiftssystem.

med 29.221 kroner

Billigere

Disse bilmodellene blir billigere dersom Naturvernforbundets avgiftsforslag går gjennom:

- Opel Vectra 3.0 CDTI stv får redusert avgiften med 125.144 kroner
- Volvo V70 D5 får redusert avgiften med 60.694 kroner
- Audi A3 1.9 TDI får redusert avgiften med 55.465 kroner
- Smart Forfour 1.3 Passion får redusert avgiften med 30.168 kroner
- Audi A2 TDI får redusert avgiften

Dyrere

- Disse bilmodellene blir dyrere hvis Naturvernforbundet får bestemme:
- Ferrari 575 M Maranello får økt avgiften med 298.133 kroner
- Mercedes ML 350 får økt avgiften med 236.505 kroner
- BMW X3 2,5 l får økt avgiften med 229.466 kroner
- Opel Omega 2,2 Sedan får økt avgiften med 117.806 kroner
- Nissan X-trail 2,0 får økt avgiften med 106.545 kroner

I utsalgsprisen vil utslaget av de foreslåtte avgiftene bli høyere, fordi momsen legges på til slutt.

Sommeren varer lengre

En ny undersøkelse viser at årets varme perioder er blitt lengre. Men de som drømmer om tropesommer i Norge må vente et par hundre år til.

TEKST: **PERNILLE BERG**
pb@naturvern.no

Hvor ofte har vi ikke ønsket at vinteren skulle vært kortere og sommeren varmere og lengre?

I teorien har vi allerede fått det som vi vil. Ifølge en ny undersøkelse har temperaturen steget jevnt og trutt de siste 130 årene. Dette har resultert i at vi har fått flere uker lengre sommer.

Temperaturbølgen

Førsteamanuensis Arne Auen Grimenes ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap har, i samarbeid med nylig avdøde professor Øyvind Nissen, kommet frem til at somrene i deler av Norge har økt med mellom 18 og 29 dager.

Dette har de regnet seg frem til ved hjelp av en matematisk modellering av lufttemperaturens årsvariasjoner. Den såkalte temperaturbølgen er blitt kalkulert frem gjennom å mate modellen med månedsgjennomsnitt for lufttemperatur for hvert av de siste 130 årene.

— Det er viktig å finne ut hvordan temperaturene har vært for å kunne anslå hvordan det kommer til å bli i fremtiden, sier Grimenes.

Innflytelse på økosystemet

For måleperioden 1871-1990

viser målingene fra syv målestasjoner, plassert spredt fra nord til sør, at både frostfri sesong og vekstsesong har blitt mellom ti og 20 dager lengre de siste hundre årene. Tilsvarende modellberegninger for dataserier fra andre europeiske land viser lignende resultater. Varmesummen, som er et uttrykk for både hvor lang og hvor varm vekstsesongen har vært, har økt med seks til 11 prosent for de fem sørlige målestasjonene, og 20-22 prosent for de to nordlige. Disse temperaturforandringene har stor innflytelse på hele økosystemet vår. For eksempel vil det vil bli lettere for fremmede dyre- og plantearter å slå seg ned her.

Hva har skjedd?

Åtte 15-årsperioder fra 1871-1990 viser en jevn og forutsigbar utvikling, men måleresultatene fra 1990 har vist svært uventede resultater.

— Analysene av perioden 1990-2005 er ikke ferdige, men her har det skjedd noe rart. Kurvene viser et helt annet mønster enn tidligere, sier Grimenes.

Modellen kan brukes til å finne ut hva som skjer, men ikke hvorfor det skjer. Han har likevel meninger om hvorfor forandringene er så store og ustabile de siste årene.

Den norske sommeren blir stadig lengre. Om hundre år kan du kanskje ligge på en strand hele året hvis du vil. Hold ut... (Foto: Photos.com)

— Jeg mener det er meget sannsynlig at klimaforandringen er et resultat av menneskelig påvirkning. De siste tiårene har det blitt forurenset mindre i Europa og vi tror kanskje at grunnen til at det blir varmere nå er fordi aerosolmengden i atmosfæren reduseres slik at mer av drivhuseffekten kommer frem. Dette er en av de siste hypotesene basert på teorien om såkalt "global dimming". Den er foreløpig omdiskutert, men samsvaret er forbausende godt i tid, sier han.

Norge forblir kaldt

Selv om tendensen er at det blir varmere vil han ikke love tropesommer i nærmeste fremtid.

— For oss forskere er "nærmeste fremtid" om hundre år og da er det nok betydelig varmere her såfremt vi fortsetter å svi av oljen vår, men det får ikke vi nyte godt av, sier han.

Les mer:

A. A. Grimenes and Ø. Nissen - "Mathematical modelling of the annual temperature wave based on monthly mean temperatures, and comparisons between local climate trends at seven Norwegian stations" - Theoretical and applied climatology 78, 2004.

Sommerens utvikling fra 1871 til 1990

	Vekstsesongens lengde		Den varme årstiden		Varmesum	
	Middel (dager)	Endring (dager/100år)	Middel (dager)	Endring (dager/100år)	Middel (døgngrader)	Endring (døgngrader/100år)
Oksøy	211	15	154	26	2416	188
Oslo	184	13	162	18	2271	152
Bergen	218	21	153	27	2362	258
Dombås	138	13	162	29	1343	118
Værnes	176	11	158	22	1895	119
Tromsø	129	17	130	10	1170	258
Vardø	112	16	142	7	868	178

Middelverdiene er beregnet for perioden 1871 til 1990. Endringene er beregnet for samme periode, men verdiene er oppgitt i antall dager økning per 100 år. Tabell hentet fra Grimenes og Nissens forskning.

Norsk laks mot hvithai i Sør-Afrika

Det norske selskapet Salmon Salar Sea Farming (SSSF) har startet lakseoppdrett i området med verdens største konsentrasjon av hvithai.

TEKST: **PERNILLE BERG**
pb@naturvern.no

Kritikere omtaler det norske oppdrettsprosjektet som ”en økologisk skandale” og ”et resultat av total mangel på respekt for truede dyrearter”.

De lokale lurer på hvorfor, av alle steder i Sør-Afrika, selskapet fikk tillatelse til å starte et oppdrettsanlegg akkurat her.

Mens nasjonale medier er bekymret over at regjeringen ikke har noen form for oppfølging eller kontroll av anlegget.

Truet dyreart

Hvithaien, også kalt ’den hvite død’, er et av de mest fryktede og

myteomspunnete rovdyr i vår tid.

Sportsfiske, ulovlig handel og overtro er noen av grunnene til at hai er blitt slaktet i stor skala i lang tid. Tall fra WWF viser at over 71 millioner haier blir drept av mennesker hvert år og mange arter er svært sårbare.

I 1991 ble blant andre hvithaien fredet i Sør-Afrika og i flere andre land fordi man er redd for artens fremtid.

Gansbaai ligger to timer fra Cape Town og er anslått å være et av områdene i verden med størst populasjon av hvithai. Stedet blir regnet for å være en slags hvileplass for hai på langreise.

Like utenfor kysten er det to øyer hvor det er en stabil samling

av cirka 60 000 sel og vel 200 000 fugler. Daglig blir det observert mellom 30 og 40 hvithai som kommer hit for å spise.

Sel står høyt i kurs hos the Great White og når et menneske blir angrepet er det som oftest fordi haien forveksler det med en sel.

Ikke bekymret

Georg Ågotnes, leder av SSSF, fortalte Norwatch at prosjektet er i en prøvefase på fire år, med mulighet for en 15 års konsesjon. Den første norskimporterte yngelen ble satt ut i februar i år. Ifølge Ågotnes har anlegget hatt besøk av hvithai to ganger. Ingen av gangene kom haiene til skade. Han

tror heller ikke at det vil bli angrep på anlegget etterhvert som laksen blir større.

Dette mener den sveitsiske marinibiologen Michael Scholl, som leder organisasjonen The White Shark Trust, bare er tull. Han har bodd og forsket på hvithai i Gansbaai siden 1997. Marineibiologen viser til oppdrettsanlegg i Australia, i områder med betydelig mindre hai, hvor flere hvithai har tuklet seg inn i sikkerhetsnett rundt anlegg og dodd etter kort tid.

Scholl påpeker at et annet problem er de store mengder sjøfisk som blir fisket opp for å føre laksen. Dette forstyrrer den naturlige balansen i havet samt at det får stor konsekvenser for lokale fiskere.

Ekstremt sensitivt område

— Lakseoppdrettet er lokalisert midt i et ekstremt sensitivt biologisk område. Et så unikt område

Det ser ut som et hvilket som helst norsk oppdrettsanlegg. Men rundt mærene svømmer hvithaien tettere enn noe annet sted i verden. (Foto: Michael Scholl)

fakta

Hvithai

- En voksen hvithai er mellom fire og sju meter lang.
- De har cirka 3000 barberbladskarpe tenner.
- Det er uvisst hvor mange hvithaier som finnes.
- Fordi en hunn får kun få to kull babyer i løpet av livet gjør dette arten svært sårbar.
- Et stort måltid kan tilfredsstille en hai i opptil to måneder.
- Cirka 10-15 personer dør hvert år som følge av et hvithai angrep.

Hvithai tenner og andre souvenirer er ulovlig å selge, men finnes likevel.

bør bli tatt godt vare på. Det har aldri blitt gitt tillatelse til å starte oppdrett i et tilsvarende sårbart område noe sted i verden, sier han.

Scholl er bekymret for det sårbare dyrelivet. Han er også svært skeptisk til at det ikke er noen form for overvåkning eller kontroll av driften fra sørafrikanske myndigheter.

Dette bekreftes av Ågotnes.

Marinbiologen Scholl mener at ideen om selvdisiplin er urealistisk og totalt uansvarlig. Han forteller at personer i ledelsen har gått ut i lokalmiljøet og sagt at de vil betale for døde hvithaier, noe han mener er et eksempel på ledelsens dårlige holdninger.

Ingen dialog

I juli i år viste den sørafrikanske statskanalen SABC to dokumentarprogrammer om lakseanlegget og problemstillingen rundt det, under navnet "den store hvite løggen".

I programmene er det ikke bare det norske selskapet SSSF som får så hatten passer. Også den sørafrikanske regjeringen blir hud-

Skrekkfilmene "haisommer" har bidratt til å gi folk enda flere myter om haien. WWF anslår at 71 millioner hai blir drept av mennesker hvert år. Hvithaien er utsatt fordi folk er så redd for den. (Alle foto: Michael Scholl)

flettet og beskyldt for å være inkompetent, ha gjennomgående mangel på kunnskap og vilje til samarbeid i kampen for å beskytte truede dyrearter.

Programmene tar også opp problemet med at landet har ek-

remt høy arbeidsledighet og desperat trenger utenlandske investeringer. Dette gjør u-landet til et lett offer for internasjonale bedrifter som legger igjen sine forskrifter og regler om arbeidsmoral i hjemlandet, ifølge dokumentarene.

Les mer på:
The White Shark Trust,
www.WhiteSharkTrust.org
WWF South Africa,
www.panda.org.za

16.-18. september

Fjellfilmfestivalen, Turtagrø
Arr: Stiftelsen Nordisk fjellfilm
www.fjellfilm.no

20. september

Seminar om klimaproblemer og
virkninger internasjonalt, Oslo
Arr: Senter for Utvikling og Miljø,
Universitetet i Oslo
www.sum.uio.no/ulandsseminar

20. september

Seminar om nettverksarbeid for
miljøteknologi, Oslo.
Arr: Statens Forurensningstilsyn
www.miljoteknologi.no/aktuelt/
Seminarer/

4. oktober

Seminar: Kappløp om Afrikas
olje, Oslo
Arr: Senter for Utvikling og Miljø,
Universitetet i Oslo
www.sum.uio.no/ulandsseminar

18. - 19. oktober

Internasjonal konferanse om
store selskaper og etikk i u-land,
London
Arr: Ethical Corporation
www.ethicalcorp.com

19. - 22. oktober

Teknologikonferansen
Technoport, Trondheim. Bl.a. om
framtidens olje- og gassindustri.
www.technoport.no

26. - 28. oktober

Internasjonal nordisk
bioenergikonferanse i Trondheim.
www.baltic21.org.

2. - 3. november

Samling om kartlegging av
biologisk mangfold
Arr: Direktoratet for
Naturforvaltning
www.dirnat.no

23. november

Nasjonalt seminar om
miljøteknologi, Oslo
Arr: Statens Forurensningstilsyn
www.miljoteknologi.no/aktuelt/
Seminarer/

Grønn by på amerikansk

Byen Portland i staten Oregon på USAs vestkyst er miljøvennlig og med en blomstrende økonomi. Kombinasjonen som ifølge George Bush er umulig.

■ TEKST: ELISABETH K. ANDERSEN
redaksjonen@naturvern.no

”Kyoto ville ha ødelagt økonomien vår”, sa George Bush i et dansk intervju rett før G8-møtet denne sommeren. Er nå det så sikkert, herr president?

Et klart eksempel på at det går an å kutte CO₂-utslipp drastisk og samtidig ha en blomstrende økonomi finnes i USA, nærmere bestemt i byen Oregon på vestkysten. Det er ikke lite denne byen har fått til, og New York Times omtaler den bare som ”USAs miljølaboratorium.”

Under Kyoto

Portland har klart å redusere sine utslipp av CO₂-gasser til under det de slapp ut i 1990, som er det samme som målet Kyoto-protokollen har, viser ny statistikk. Som følge av reduksjonen i klimagassutslipp, har Portland opplevd en rekke heldige effekter: Bedre og mer effektivt transportsystem, mindre skattepenger som går til energi, en generelt grønnere by og kompetanse på energieffektivitet som gjør lokale bedrifter konkurransedyktige på verdensmarkedet.

Ordføreren i Portland kjører selv en Prius hybridbil, og er strålende fornøyd med kombinasjonen god økonomi og grønn by.

— Folk har sett på dette feil vei, at miljø er et sluk, men faktisk tiltrekker dette folk. Det er økonomisk lønnsomt, sier ordfører Tom Potter til New York Times.

Insentiver

Resultatene Portland nyter godt av i dag stammer fra en satsning som startet i 1993. Da bestemte byen seg for å lage en strategi for å takle klimaendringer. Det gjorde de delvis ved å øke offentlig transport kraftig. I tillegg bygde de ut sykkelstier, hele 120 mil

Ikke mange amerikanske byer har hyggelige gågateområder. Portland har det. (Foto: Photos.com)

med sådanne, og andel mennesker som beveger seg til og fra jobb med sykkel eller til fots har gått opp med 10 prosent siden den gang. Portland gir alle som jobber i byen et busskort på en verdi av 25 dollar eller en parkeringsplass gratis til de som deler bil til jobben. Private bedrifter som sponser parkering for sine ansatte, må også sponse busskort. Byen gir også økonomisk og teknisk hjelp til de som vil bygge grønt.

Alle de små tingene

I tillegg til store tak, har Portland også tatt en rekke små skritt som bærer frukter: De har erstattet alle lyspærene i trafikklysene med

lysblinkende dioder. Dette reduserer energibruken med hele 80 prosent, og kutter utgifter med en halv million dollar i året. Et annet grep for å kutte energibruken er å oppfordre alle til å isolere husene sine bedre, for å gjøre dem om til såkalte lavenergihus.

En ansatt i Portlands administrasjon, Erik Sten, uttaler til New York Times, at Portlands suksess i dag skyldes kuttet i CO₂-utslipp.

— Grepene vi gjorde for å kutte utslippene, var de grepene som i dag gjør byen vår levelig og attraktiv. De var enkle og hadde flere effekter i forhold til trafikkreduksjon og energisparing, sier Sten.

Parker og grøntområder er en av tingene Portland har satset på. (Foto: Photos.com)

Spillet om Vefsna fortsetter

Valgkampen har ikke gitt noen avklaring på spørsmålet om vern eller utbygging av Vefsna.

TEKST: JON BJARTNES
jb@naturvern.no

På sommerens vassdragstreff i Vefsna, og ved flere andre anledninger i valgkampen, ble de politiske partiene utfordret til å komme med sine standpunkter på spørsmålet om vern eller utbygging av den store elva i Nordland. Både Venstre og SV erklærte seg som garantister for vern av Vefsna, mens Høyre og Frp vil ha utbygging. De øvrige partiene var omhyggelige med å ordlegge seg slik at flere muligheter kan holdes åpne — både vern og mindre utbygginger.

— Dyrt å ikke ta signaler

Utbyggerne i Statkraft har varslet en endelig melding før jul, om hvilke utbyggingsplaner selskapet går for. Det betyr tid til å tygge på både valgresultat og regjeringsforhandlinger.

— Det politisk mest interessante på vassdragstreffet var kanskje at det ser ut til å være økende skepsis til utbyggingsplanene i "Muligheter Helgeland", sier Per Flatberg, leder i Naturvernforbundets klima- og energiutvalg.

— Formodentlig har også Statkraft registrert at mange er skeptiske, særlig til de delene av planene som omfatter overføring av vann til Røssåga. Dette har nå blant annet lokale LO-representanter sagt at de er betenkt over. Statkraft husker nok hvordan det gikk med utbyggingsplanene for Beiar, der selskapet ikke ville gi seg, men politikerne til slutt sa nei. Det er dyrt å legge for store ressurser i noe som ikke blir gjennomført, sier Flatberg.

"Fjellfolket Helgeland"

Terje Kronen i Naturvernforbundets vassdragsvernråd er opp-

Valgkampen har ikke gitt noen avklaring på spørsmålet om hva som skal skje med Laksforsen og resten av Vefsna-vassdraget. (Foto: Vern Vefsna.)

tatt av å vise hvilke alternative muligheter for næringsutvikling et vern kan bety.

— Et av mest spennende initiativene nå er arbeidet med å bygge opp merkevaren "Fjellfolket Helgeland", et samarbeidsopplegg mellom matprodusenter og reiselivsbedrifter, sier Terje Kronen.

En av deltakerne er Trine T.

Bolstad ved overnattingsstedet Furuheim Gård i Susendal. Hun forteller at merkevaren "Fjellfolket" foreløpig har 13 deltakere.

— Utviklingen av merkevaren vår er spennende i disse tider, da det er viktig for oss å synliggjøre at vi finnes og har et potensiale i det vi driver med, sier Trine T. Bolstad.

Støy fra biltrafikken plager flere

Støyplagene fra veitrafikken økte med 5 prosent fra 1999 til 2003, mens støyplagene fra jernbanetrafikk, flyplasser og industri gikk ned med henholdsvis 20, 22 og seks prosent. Det viser nye tall fra Statistisk sentralbyrå.

Det nasjonale målet er å redusere støyplagen med

25 prosent fra 1999 til 2010. Det er nå nedsatt en arbeidsgruppe som skal evaluere det nasjonale målet for støy og utarbeide en konkret handlingsplan med tanke på å redusere støy. Gruppas arbeid skal legges fram i begynnelsen av 2006.

Trafikken plager stadig flere.
(Foto: Photos.com)

Forbyr plastposer etter flom

Den indiske delstaten Maharashtra planlegger å forbyr bruk av plastposer fordi myndighetene mener de var årsak til en tragisk flom som drepte over tusen mennesker i juli.

Bedrifter som bruker plastposer vil heretter bli botlagt med 5 000

rupees (ca 800kr) mens privatpersoner vil få en bot på ca 200 kr.

— Media, organisasjoner og innbyggere krever at vi forbyr plastposer, så da gjør vi det, skrev en politisk leder i en pressemelding etter flommen.

Bangladesh har også forbud mot plastposer av samme grunn. Andre indiske stater har forbud for å hindre forsøpling og for at det skal være rent for turistene. Irland og Taiwan har gitt posene avgifter.

Hvordan kan Norge bli et lavutslippssamfunn?

Det statsrådsoppnevnte Lavutslippsutvalget ønsker å løse problemene med klimagassutslipp i samarbeid med folket. De lanserer nå nettstedet www.lavutslipp.no, hvor de håper å få bred kontakt med forskjellige lag i samfunnet. Utvalget tar villig imot ideer, debattinnlegg og meninger om hvordan Norge kan kutte klimagassutslipp.

Utvalget ledes av BI-professor Jørgen Randers. Målet er å offentliggjøre en rapport neste høst, med forslag om hvordan utslippene skal reduseres med 50-80 prosent innen 2050.

Språket binder oss til naturen

bakgrunn

YANN DE CAPRONA

skribent og rådgiver i Riksrevisjonen. Har studert historie, geografi, sosialøkonomi og språk.

”Ordet natur er lånt fra latin og bygger på *natus*, ”født”.”

De norske ordene for ulike naturfenomener – som vanligvis kommer via germansk fra indoeuropeiske røtter – går tilbake til urgamle tider da våre forfedres tro var preget av samspill med naturen. Flere ord som beskriver naturen er hentet fra menneskekroppen: Selvsagt nes og landtunge, men også blant andre kolle, ås, kyst og rev. Opprinnelsen til ord som sjø, sjel, dyr og animal har koplinger til det åndelige.

Naturen er det som er født

Ordet **natur** er lånt fra latin og bygger på *natus* ”født”. Det betydde først ”det som er født” og senere ”opprinnelse, medfødt anlegg, alt som Gud har skapt, alt som eksisterer unntatt mennesket, et lands beskaffenhet m.m.” Latin *natus* kan gjenkjennes i *nasjon* og **nasjonalpark**, som bygger på *nasjon* + *park* avledet fra germansk **parran-*, **sparrian-* ”innhenge, sperre”. **Miljø** er lånt fra fransk *milieu* som er sammensatt av *mi-* ”midten” + *lieu* ”sted”. På fransk betyr ordet ”midten, omgivelse” og i visse sammenhenger ”forbryterverden”... For ”miljø” bruker engelsk og fransk ordet *environment* eg. ”omgivelse” som er avledet fra fransk *virer* ”snu”.

Økologi bygger på gresk *oikos* ”hus, hjem” + *logos* ”tale, fornuft, lære”. Miljøverndepartementet skal arbeide mot **forurensning**, et ord som bygger på *ren*, avledet via germansk fra indoeuropeisk **kroi-*, **krei-* ”skjære, skille” (som via gresk har gitt *kriterium*). **Pollusjon** betydde først ”ufrivillig sæduttømming i søvne” og kommer fra latin *polluere* ”gjøre uren” (sam-

mensatt av *per* + ”igjennom” + *luere* ”løsne, oppløse”).

...og mennesket er født av jorden

Jord går via germansk tilbake til indoeuropeisk **era* ”jord”. Fra en annen indoeuropeisk rot for ”jord” **ghyom-* er kommet **humus** og *human* (fra latin *homo* ”født av jorden, menneske”). Greske *ge* ”jord” går igjen i sammensatte ord som *geologi* og *geografi*.

Hav stammer fra germansk **ǵafa-* ”hav, den høye sjøen” som er avledet fra **ǵabjan* ”heve”. På norrønt brukte man gjerne også ordet *mara* som går tilbake til indoeuropeisk **mori* ”hav” som vi finner i *Møre* og *Romsdal*, *marssvin* og *pomorhandelen* (sammensatt av russisk *pomor* ”beboer ved havet” + *handel*). Et mindre hav blir gjerne kalt **sjø**, avledet via germansk **saiwi-* ”sjø, (det rasende) hav” fra indoeuropeisk **saiwi-* ”smertende, rasende, streng”. Samme rot har også har gitt *sjel* siden germanerne trodde at sjelene oppholdt seg i sjøen før fødselen og etter døden.

Fjære er avledet fra norrønt *fjara* (eg. ”det at havet fjerner seg”) der vi kjenner igjen verbet ”å fjerne”. **Flo** – liksom **flod**, **flom** og **flyte** – kommer via germansk fra indoeuropeisk **plo-*, **pleu-* ”flyte, renne, strømme, regne”.

Rev – som i korallrev – stammer via germansk fra indoeuropeisk **rebhio-* ”hvelving, tak” som også er å finne i *ribbein*. Samme kobling finner vi i **kyst** avledet via lavtysk og fransk fra middelalderlatin *costa* ”kyst, side” og opprinnelig ”ribbein”.

Skog og skjegg

Den indoeuropeiske roten **bher-* ”bære, heve, opphøye” har gitt bla. **berg**, *bære*, *barn* (det kvinnen har båret), engelsk *born* ”føde” og *fertil* (via latin *ferre* ”bære”). Det så nordiske ordet **ås** for ”fjellrygg” er gjennom indoeuropeisk **omsos-*, **omesos-* ”skulder” beslektet med latin *humerus* ”skulder”. **Fjell** er via germansk avledet fra indo-

Ordet elv er i slekt med det latinske ordet for hvit - albus. Flere slektninger: Alv og ellevill. (Foto: photos.com)

europisk **pelso-*, **pels-*, **pelis-* ”klippe”. **Kolle** er avledet fra norrønt *kollr* ”koll, hode”.

Den indoeuropeiske roten til **is** betyr ”is, frost”, den til **frost** ”fryse”, den til **bekk** ”flyte, løpe”, den til **foss** ”sprøyte, støve” og den til **elv** **albho-* ”hvit” som også har gitt *alv*, *ellevill* (eg. ”gjort vill av alver”), floden *Elben*, og latin *albus* ”hvit” (hvorfra *album* og *albino*).

Roten til **land**, **lund** og engelsk *lawn* ”gressplen” betyr ”åpent landskap, hede, steppe” og den til **skog** **skagan* ”stritte fram”, som også har gitt *skjegg* og stedsnavn som *Skagen*.

Dyrenes ånd og vesen

Både animal og dyr bygger på begrepene ”ånd” og ”vesen” og kobles til det religiøse. **Animal** er latin og betyr ”dyr” (eg. ”vesen med åndekraft”) og er avledet fra *anima* ”luft, åndedrag, livskraft, levende vesen”. *Anima* stammer fra indoeuropeisk **ana-* ”ånde, puste” og er beslektet med *ånd* og *as*. **Dyr** kommer via germansk fra indoeuropeisk **dhewso-* ”ånd, vesen”, avledet fra **dhwes-*, **dhewes-* ”fyke, storme, puste, stønne, ånde”.

Redselen for dyrearter som ulv og bjørn har vært så stor i perioder at man unnlot å navngi dem. I Norden fikk man på denne måten ordet **bjørn** som eg. betyr ”den brune”. Lengre sør var det ikke tabubelagt å nevne dette dyret ved navn. Derfor lever indoeuropeiske **rksos* ”bjørn, ødeleg-

ger” videre i latin *ursus* ”bjørn” (hvorav navnet *Ursula*) og gresk *arktos* ”bjørn” som har gitt *Arktis*, oppkalt etter stjernebildet ”Store bjørn”. Ulven er gjerne blitt kalt ”gråbein” eller **varg**, avledet fra norrønt *vargr* ”røver, forbryter”. **Ulv** stammer via germansk fra indoeuropeisk **wlko* ”ulv, den som river”, avledet fra verbet **wl-*, **wel-* ”rykke, rive”.

Fra klima til smog

Snart på tide å puste ut: Alt liv på Jorden er avhengig av **klimaet**, et gresk ord som eg. betyr ”helling” og viser til Jordens stilling i forhold til solstrålene. **Atmosfære** er et nydannet ord som bygger på gresk *atmos* ”tåke, damp” + *sphaira* ”klode”. **Himmel** går via tysk og germansk tilbake til indoeuropeisk **kem-*, **kom-* ”dekke”. **Luft** er avledet fra germansk **luftuz* ”tak”.

Vi avslutter med ordet **smog** som feirer sitt 100-årsjubileum i år: Smog ble først brukt ved en helsekongress i London i 1905 og er skapt av engelsk *smoke* ”røyk” og *fog* ”tåke”.

... De fleste språkene i Europa, noen språk fra Midtøsten som persisk, og mange språk i India stammer fra et felles språk som forskere har kalt indoeuropeisk. Gjennom sammenligning av språk har det vært mulig å rekonstruere det man antar var ordforrådet til våre forfedre da de trolig bodde i nåværende Ukraina og Sør-Russland.

Nytt dataspill om miljø for barn

Det europeiske miljøbyrået EEA har lansert miljøspillet Honkolonko på 26 språk, deriblant norsk.

Spillet er beregnet på barn mellom 8-12 år og målet er å lære dem om miljøforurensning rundt oss. I spillet blir man stilt ovenfor vanskelige valg som man må leve med.

Dataspillet viser hvordan

avgjørelser vi tar i hverdagen får følger både for mennesker rundt oss og for miljøet.

Handlingen utspilles på den lille øya Honoloko hvor du møter Trimharen, Energiroboten, Ressursdyret og Helsemaskinen, som

hjelper deg å ta de riktige miljøvalgene. Underveis ser du hvordan dine valg slår ut i forhold til blant annet helse og energibruk.

Spill gratis på <http://www.honoloko.com/>

kort sagt

Klima

29. august slo orkanen Katrina innover USAs kyst. Ødeleggelsene er enorme. Byen New Orleans ligger under vann. Flere tusen mennesker er fryktet døde. Flere kritikere har koblet orkanen til USAs egen klimapolitikk.

Tropiske stormer har doblet sitt ødeleggende potensial de siste 30 årene, viser forskning fra Massachusetts Institute of Technology.

CO₂-utslipp

I Danmark står grønne taxier i kø for å kjøre folk på farten rundt i byen. Det nye konseptet består i å tilby kundene el-biler og hybridbiler. Hybridbilen bruker ca halvparten så mye bensin som vanlige taxier, pluss at de ikke slipper ut skadelige partikler. De grønne taxiene er med på å spare miljøet for mange hundre tonn CO₂ hvert år, melder Berlingske Tidene.

I Danmark kan du nå bestille en miljø-taxi. (Foto: Photos.com)

En ny rapport fra Bellona beskriver hvordan staten kan etablere selskaper for å hente klimagassen CO₂, blant annet fra gasskraftverk, og transportere den til felter i Nordsjøen. Her kan den bidra til å øke oljeutvinning. Både politikere og næringsliv er positive til den omfattende rapporten.

Dyr

WWF Norge har offentliggjort en rapport som heter Norsk naturindex 2005. Ifølge rapporten er

norske bestander av dyr gjennomsnittlig redusert med en tredel de siste 30 årene.

– Dette er ikke det samme som at mange arter er dødd ut, men det viser at norsk natur er blitt mye fattigere på svært kort tid, sier WWFs generalsekretær Rasmus Hansson.

Høyesterett har avvist anken fra Pasvikbonden Jarl Pedersen for bjørnedrap. I 2003 skjøt Pedersen en bjørn som var inne i griseinnhegningen hans. Han ble først frifunnet i tingretten og lagmannsretten. Men etter at Høyesterett forlangte ny behandling i lagmannsretten, ble Pedersen dømt til 21 dagers betinget fengsel og 10.000 kroner i bot. Pedersen anket dommen inn for Høyesterett, men nå er kjæremålet avvist.

Bjørnen er fredet, også i grisebingen. (Foto: Photos.com)

Fisk

Økt båttrafikk, samt undersøkelser og sprengninger på havbunnen kan gi fisk hørselsskader, melder Dagsavisen. Det er Magnus Wahlberg, forsker i bioakustikk ved Universitetet i Århus, som har kommet frem til dette. Selv om båter kan skade fiskens hørsel, er det aller verste

letingen etter olje og gass. Da brukes nemlig kraftige undervanns lydbølger for å trenge gjennom havbunnen. Disse signalene kan ifølge Wahlberg gi hørselsskader hos fisk på flere kilometers avstand.

Denne fisken har større problemer enn dårlig hørsel. (Foto: Photos.com)

Regnskog

Dersom Indonesia ikke får bukt med ulovlig hogst, har regnskogen kun 15 år, igjen ifølge landets egen skogminister. I august var det mange skogbranner som ikke gjorde situasjonen bedre. Å sette fyr på skogene er en billig, men ulovlig måte å rydde skogen på for gruvedrift, jordbruk og plantasjer. I forbindelse med skogbrannene har luftforurensningen også nådd faretruende høyder.

15 år igjen, ifølge Indonesias skogminister. (Foto: Photos.com)

Ozonlaget

Amerikansk forskning offentliggjort i Journal of Geophysical Research viser at ozonlaget ikke lenger er så svekket som tidligere antatt. Det vil likevel ta lang tid før ozonlaget vil ha reparert seg selv, melder Planet ark.

NTB skriver at ozonhullet over Antarktis har utvidet seg kraftig. I midten av august var hullet på størrelse med Europa. Det kommer frem av data som den europeiske romfartsorganisasjonen ESA har mottatt fra satellitten Envisat. Man må tilbake til år 2000 for å finne et like stort ozonhull på denne tiden av året.

Øko-mat

Aldri før har det blitt servert økologisk mat på så mange kulturarrangementer som i sommer. Både på Øyafestivalen, Norway Cup, Middeladerfestivalen i Tønsberg og Molde Jazzfestival kunne fotballspillere og festivalfolk spise økologisk, melder Statens landbruksforvaltning. Øyafestivalen er den eneste festivalen i Norge som satser hundre prosent på økologiske råvarer. Totalt 12 tonn økologisk varer gikk med de tre dagene festivalen varte. 1,8 tonn var økologisk kjøttdeig av svin. Det ble også spist 7000 økologiske pølser.

Danmark

Tross kraftig kritikk fra det danske folkepartiet har statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) lovet at Institutt for miljøvurdering ikke er i fare med å bli lagt ned, "såfremt det fortsetter å gjøre en god jobb". IMV har fått 16 millioner i statsstøtte etter at statsministeren tok personlig affære, melder Jyllands-Posten.

sitater

— Orkanen er USAs skyld.

Den tyske miljøvernministeren Jürgen Trittin minner om at de amerikanske utslippene av drivhusgass bare har vokst, mens tyskerne har redusert utslippene med 18,1 prosent. (Aftenposten)

— Det er ikke terrorister, men USAs egne folkevalgte som har redusert tiltakene mot oversvømmelse i den rammede regionen og unnlatt å bevare våtmarker og natur som fungerer som barrierer mot kreftene i orkanen. Følgelig må den som kriger mot orkaner i det minste signere Kyoto-avtalen.

Sissel Benneche Osvoold, Dagbladet

— Vi ser hvilken kraft slike orkaner har. Og vi må anta at de blir flere og kraftigere hvis vi ikke begrenser utslippene av klimagasser. Derfor burde en klar omlegging av vårt energiforbruk være den viktigste saken for en ny rødgrønn regjering.

Thorbjørn Jagland i Dagsavisen

— “Katrina” er en kraftig påminnelse om at mulige klimaendringer angår hele kloden. Katastrofen i delstatene Louisiana, Mississippi, Alabama og Tennessee burde få Washington D.C. til å tenke annerledes.

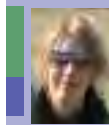
Leder i Aftenposten

— Jeg har fløet over hele landet og er det noe vi har nok av i Norge så er det plass. Det er også i her i sør enorme mengder med uberørt og ubrukt natur i strandsonen og plass nok til både turopplevelser og hytter og hus. De som hevder at vi har nedbygd strandsonen er som menneskene i “Keiserens nye klær” som sa til hverandre at Keiseren som gikk rundt i underbuksa hadde så fine klær som bare kloke mennesker kunne si. Selv rundt Nøtterøy og Tjøme er det kilometervis med stransone som ingen bruker til noe som helst.

Carl I. Hagen, direkte sitert fra nettmøte hos dagbladet.no

Klimaendringer, miljøet

kommentar

ELISABETH KIRKENG
ANDERSEN

redaksjonen@naturvern.no

Er dagens politiske holdning til menneskeskapte klimaendringer like ute å kjøre som raseteoriene som hadde fotfeste i verden før andre verdenskrig?

Ja, mener Jurassic Park-forfatter Michael Crichton.

Fiksjon og virkelig

Michael Crichton har gjort det igjen. Han har tatt vitenskap og gjort det om til fiksjon. I romanen State of fear er handlingen lagt til nåtidens USA og hovedpersonene er miljøvernere og forskere. Boken tar for seg menneskeskapte klimaendringer og forskning på feltet. Tørt? Nei langt i fra.

Her er det action fra side én i rendyrket Hollywood-filmmanusstil, med vakre damer og forfølgelses-scener, skurker, helter og ikke minst kjendiser. Det høres ut som en dårlig oppfølger til filmen The Day After Tomorrow som gikk på norske kinoer i 2004. Men der The Day After Tomorrow viser at en plutselig klimaomveltning skjer, handler State of fear om en miljøverngruppe som iscenesetter plutselige klimaendringer, for å overbevise verden om at dette er en reell trussel. En professor fra MIT har heldigvis fått snusen i deres onde planer, og gjør det han kan for å stoppe dem.

— Klimaproblemet er fantasi

Bokens budskap, direkte og underliggende, er at klimaendringer forårsaket av menneskelig aktivitet er en myte, en frykt skapt av en verden som ser det formålstjenelig at mennesker frykter; at de lever i en “state of fear”.

“State of fear” er en koloss av en bok på drøye 600 sider. Likevel er den lettlest, og med et driv ikke minst skapt av at hvert eneste kapittel er kort og avsluttes med

I boken “State of fear” av den amerikanske forfatteren Michael Crichton er det ikke klimaendringer som er trusselen, men øko-terrorister.

en “cliffhanger”, som gjør at leseren “må” lese videre. Et effektivt triks brukt i blant annet Da Vinci koden. Bokens innhold som sådan er politisk ukorrekt: Miljøvernerne er skurker som tjener penger på menneskers frykt, de manipulerer vitenskapelig forskning og dreper om nødvendig for at “rett informasjon” om klimaet skal komme ut. På samme tid hamrer Crichton inn i leseren ved bruken av fotnoter og grafer fra forskning at klimaet ikke er i ferd med å endre seg, snarere er det ekstremt stabilt i forhold til menneskehetens påvirkning.

Suspekt etterord

Boken har vakt stor oppsikt over hele kloden, og Crichton har fått kritikk fra både forskere og miljøvernere. Boken i seg selv er

imidlertid ikke det mest problematiske. De virkelige vanskelighetene ligger i forfatterens etterord. Der går Crichton punktvis gjennom hvorfor det var så viktig for ham å skrive denne boken, og han avslutter med at alle har en agenda, bare ikke han. Da smaker det slett ikke fugl lenger.

Når Michael Crichton selv skriver at han ikke har en agenda, kan ikke det bety annet enn at han faktisk har det. Og agendaen hans blir tydelig på neste side, under overskriften Appendix I; “Hvorfor politisert vitenskap er så farlig”. Her trekker Crichton en parallell mellom verdens politiske implementering av menneskeskapte klimaendringer, og raseteoriene som fikk fotfeste i USA og Europa før andre verdenskrig: Eugenikken. Crichton hevder

errorister og fryktens tilstand

parallellene er store: En omfattende ny teori med støtte fra politikere, vitenskapsfolk og kjendiser verden over, som ikke er rotfestet i forskning.

Diskvalifisert

Crichton må gjerne mene dette for min del. Personlig synes jeg det er

problematisk når en "nyfrelst" oppfatter med et stort nedlagsfelt skriver en bok der han hevder at han ikke har en agenda med boken, og like etter sammenligner den vitenskapelige teorien boken hans omhandler med en svært kontroversiell teori som eugenikk. Jeg kunne lest og moret meg over

hans statlige frykt, og tenkt ja, dett var dett, men ikke med dette rammeverket. Jeg er prinsipielt enig med han i at det er viktig med dissens om vitenskapelige teorier, det er vitenskapens vesen, og ingen har noe endelig fasitsvar på spørsmålet om klimaendringer. Men det å hevde at man ikke har

en agenda når man helt åpenbart har en, gjør bare at man utviser seg selv fra en viktig og interessant debatt.

Hjemmesiden til Michael Crichton:
<http://www.crichton-official.com/>

Virkelighetens øko-terrorister

Den største terrortrusselen i USA kjemper mot dyreforsøk og miljøforurensning. Norske avleggere skryter av hærverk og sabotasje.

TEKST: **PERNILLE BERG**
pb@naturvern.no

I en kongresshøring tidligere i år uttalte toppfolk fra FBI at militante dyre- og miljøaktivister utgjør "den mest foruroligende trussel mot rettssystemet og det private næringslivet", skriver den danske avisen Politiken.

For øyeblikket etterforsker FBI 150 kriminalsaker begått av slike aktivistgrupper. Siden 1990 har dyre- og miljøaktivister tatt ansvaret for over 1 200 kriminelle handlinger i USA. FBI anslår at denne "krigen" har kostet det amerikanske samfunnet rundt 110 millioner dollar de siste ti årene, og problemet bare vokser.

Metodene er trusler, ødeleggelser og vold, og en sterkt økende tendens til bruk av brannbomber og andre eksplosiver. Hitil har ingen mistet livet i aksjonene, men dette blir beskrevet som ren flaks.

Fikk beskjed fra trærne

FBI er spesielt på vakt overfor organisasjonene Animal Liberation Front og Earth Liberation Front. De to gruppene har tatt ansvar for mer en 600 ulovlige og voldelige aksjoner bare i USA. Men gruppene er også store i andre land. Budskapet er en salig blanding av konservativ kristendom, at det er en plikt å ta loven i egne hender

når resten av samfunnet ikke skjønner at de er hjernevasket, og at det å drepe et dyr er like alvorlig som å drepe et menneske.

I juli i år ble en av de mest beryktede amerikanske miljøaktivistene, Tree Arrow, pågrepet i Canada. Han står tiltalt for blant annet flere brannbombeaksjoner. Arrow er knyttet til Earth Liberation Front, og var kongresskandidat for det Grønne Partiet under det amerikanske valget i 2000. Hans egentlige navn er Michael Scarpitti, men han skiftet navn etter at "trærne ba ham om det". Ifølge Arrow er anklagene mot ham en politisk konspirasjon.

Naturens voldelige, norske venner

Animal Liberation Front fikk mye oppmerksomhet i 2001, da den engelske lederen, Barry "Ayatollah" Horne, sultet seg til døde i et fengsel i Storbritannia mens han sonet en dom på 18 år for brannstiftelse. Gruppen er også veletablert i Skandinavia, her under navnet Dyrenes Frigjøringsfront. Heller ikke den norske avdelingen består av mors beste barn.

På hjemmesiden sin skryter de blant annet av sabotasje, brannstiftelse, hærverk og bombetrusler. All informasjon og kommunikasjon foregår anonymt, slik at medlemmene ikke kan bli oppsporet og stilt til ansvar for sine hand-

linger.

I 1997 gjennomførte medlemmer av organisasjonen flere sabotasjeaksjoner og brannstiftinger mot bedrifter i Bergensområdet. Blant annet ble Flatland slakteri påtønt og fikk store skader. Fire personer ble dømt til både fengsel og erstatning, hovedpersonen fikk ett år og seks måneder ubetinget.

Skryt

Etter dette var det lite aktivitet i gruppen, men i følge deres egen

hjemmeside har det vært stor pågang de siste årene, og skrytologgen viser mange aksjoner i 2004 og 2005.

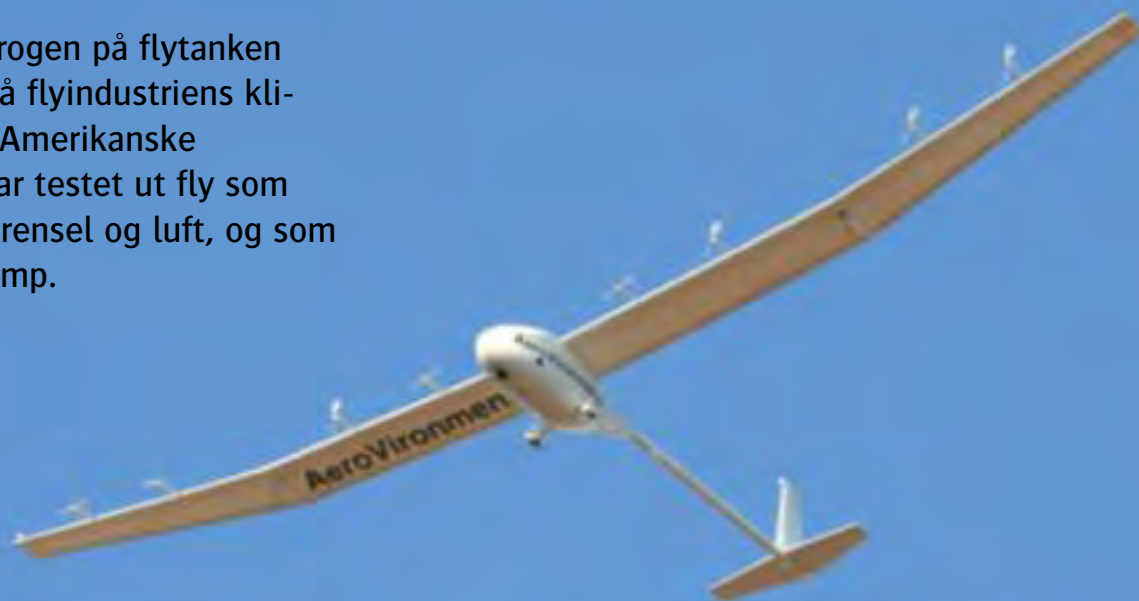
"20. januar 2005: Vi har mottatt flere melding om aksjoner i Drammens-området. 18 januar: Aktivister hevder å ha limet igjen låser og punktert dekkene på en lastebil tilhørende kjøttindustrien. 16. januar: Pelsforretningen "Iversen Pels" (Drammen) får slagord sprayet på fasaden og tre vinduer knuses. Dyrenes Frigjøringsfront tar på seg ansvaret for aksjonen."

Dyrenes Frigjøringsfront:

<http://www.animalliberation.net/norway/index.html>

Fly på flytende hydrogen

Kan flytende hydrogen på flytanken være løsningen på flyindustriens klimagassproblem? Amerikanske AeroVironment har testet ut fly som går på hydrogenbrensel og luft, og som slipper ut vanddamp.

TEKST: ELISABETH K. ANDERSEN
redaksjonen@naturvern.no

Flyet med navnet Global Observer er ikke som andre fly. Utseendet er én ting, en annen er innsiden. Det ubemannede testflyet ser ut som et glidefly, med 15 meter vingespenn og hale som en drage. Foran på vingene står åtte propeller, og under kroppen er brenselceller forsvarlig plassert i en isolerende tank. Innholdet her skiller seg stort fra flybensin. I tanken oppbevares flytende hydrogen som mates til brenselceller sammen med oksygen hentet fra luften når Global Observer flyr. Kombinasjonen er elektrisk, og elektrisiteten brukes til å få de åtte propellene til å snurre rundt, og flyet til å sveve avgårde.

Fly, fly

Det California-baserte selskapet AeroVironment som har laget flyet

vil ikke ut med noe av teknologien til hverken hvordan de klarer å holde hydrogenet flytende på lager, eller komposisjonen bak brenselcellene. De forteller imidlertid til BBC News at de har testet ut teknikken ved to anledninger der Global Observer var i luften litt over en time hver gang. Med full hydrogentank kan flyet være i luften omtrent et døgn, men AeroVironment ville ikke sette det på en slik prøve så tidlig i uttestingen.

Selskapet ser for seg at ubemannede fly som Global Observer kan ta over eller komplementere dagens satellitter som

telekommunikasjonsplattformer. En annen mulighet er bruken av hydrogenbrenselceller til å gi kraft til ordinære fly, og på den måten redusere flytrafikkens utslipp av klimagassen CO₂.

Økende utslipp

Flyreising er i dag en av de økende bidragsyterne til klimagassutslipp i verden. BBC News skriver at flytrafikken har en økning i sitt utslipp som er mye høyere enn alle andre økonomiske sektorer: Antall reisende med fly øker med fem prosent i året og flyfrakt øker med seks prosent år-

lig. Det er flybensin spekket med hydrokarboner som gjør at flyene spyr ut karbondioksid som et restprodukt i atmosfæren.

Om hydrogenbrensel derimot er et reelt alternativ, vet ingen med dagens kunnskap om teknologien. Ingen vet heller hva som skjer når vanddamp blir frigitt høyt oppe i atmosfæren. Vanddamp regnes i dag som en klimagass, så dette trenger ikke være en gunstig erstatning.

Les mer om AeroVironment og Global Observer på www.aerovironment.com

